

*І. БОНДАР, д.е.н., професор,
Науково-дослідний економічний
інститут Мінекономіки,*

*Л. ПТАЩЕНКО, к.е.н.,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка*

ІНСТРУМЕНТИ ЗОВНІШНЬОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ

Ідея статті полягає у розгляді окремих аспектів державного регулювання корпоративного сектора, дослідженні напрямів його вдосконалення, спрямованих на забезпечення економічних інтересів суб'єктів корпоративних відносин.

Постановка проблеми. В Україні, як і в інших країнах світу, діють відповідні державні та ринкові механізми, покликані регулювати відносини в корпоративному секторі економіки. До заходів державного регулювання слід віднести: соціальну, податкову, цінову, фінансово-кредитну та митну політику; створення сприятливого інвестиційного клімату; забезпечення добросовісної конкуренції та проведення справедливої для всіх учасників ринкових відносин регуляторної політики. При цьому, окреслення лише названих напрямів державної «участі» в розвитку економіки України не варто сприймати як остаточне. Мається на увазі те, що їх аналіз дозволяє найбільш характерно репрезентувати сутність, специфіку та значення державної регуляторної політики в економічній і соціальній сферах.

Варто зазначити, що в питаннях удосконалення законодавства щодо реформування та корпоративного управління Україна має ряд переваг, через те, що тут процес реформувань здійснюється повільнішими темпами, ніж в інших країнах, оцінювання позитивних і негативних складових їх досвіду може мати особливе значення для вибору раціональних шляхів реформування ефективної системи відносин власності ринкового типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку корпоративного сектора висвітлюють у своїх працях вітчизняні науковці: О. Білоус, М. Грідчіна, В. Євтушевський, П. Круш, Л. Мамічева, Т. Момот, С.

Мочерний, А. Покритан, А. Римарук, В. Рогач, О. Рудченко, М. Сірош, В. Суторміна, М. Чечетов, В. Чинчикеєв, Ю. Шаповал, С. Якубовський та багато інших. Розглядають проблеми регулювання корпоративного розвитку такі науковці, як І. Жадан, М. Кужель, О. Рудченко, В. Шапран, а також інші представники наукової думки.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, становлення корпоративного сектора в умовах трансформації економіки, а також проблеми його регулювання залишаються актуальними та потребують постійної уваги.

Адже необхідність державного регулювання економічних інтересів обумовлена:

- важливістю формування економіки ринкового типу;
- значенням становлення корпоративного сектора для розвитку національної економіки та суспільного життя країни;
- відсутністю нормальних макроекономічних умов для ведення бізнесу.

Основні форми та методи державного регуляторного впливу на розвиток господарських відносин регламентовані статтею 10 Господарського кодексу України. Проте, варто зазначити, що їх реалізація часто не приносить очікуваного ефекту через недосконалість ряду підзаконних актів та відсутність узгодженості між окремими з них. Тому **автори статті ставлять за мету** визначити сутність державного регулювання економічними інтересами та його роль у реалізації економічної і соціальної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи державне регулювання господарської діяльності в Україні в цілому, слід зазначити, що сьогодні воно здійснюється у таких сферах:

- збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин – контроль за станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності;
- фінансово-кредитних відносин, валютного регулювання та податкових відносин, що передбачають нагляд за додержанням суб'єктами господарювання

кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни;

- цін і ціноутворення – регулювання цін на монопольних і соціально важливих ринках, додержання суб'єктами господарювання державних цін на продукцію і послуги;

- монополізму і конкуренції - забезпечення додержання антимонопольно-конкурентного законодавства;

- земельних відносин – нагляд за використанням і охороною земель;

- ресурсвикористання і ресурсозбереження - контроль за використанням та охороною водних ресурсів, лісових масивів тощо;

- виробництва і праці – забезпечення безпеки виробництва і праці; додержання законодавства про працю, пожежну, екологічну та санітарно-гігієнічну безпеку; здійснення контролю за дотриманням стандартів, норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності;

- споживання – контроль за якістю і безпечністю продукції та послуг;

- зовнішньоекономічної діяльності – регулювання питань технологічної, економічної, екологічної та соціальної безпеки.

Не дивлячись на досить широкий спектр напрямів державного регулювання корпоративного сектора економіки, обсяг статті дає можливість авторам розглянути лише окремі його аспекти.

В сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні важливою видається державна конкурентна політика. Загальні засади державної політики обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції регламентовані у статтях 25-27 Господарського кодексу України [1], а її реалізація спрямована на створення оптимального конкурентного середовища для здійснення діяльності суб'єктів господарювання, збереження їх економічних інтересів, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері

монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки.

Бюджетна політика держави спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання бюджетних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу.

Забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на корпорації та інших суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності підприємницьких структур реалізується шляхом проведення зваженої державної податкової політики, а грошово-кредитне регулювання повинне забезпечити народне господарство економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів нефінансових корпорацій і населення до фінансової системи, стимулювання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки.

Раціональне використання та повноцінне відтворення природних ресурсів, створення безпечних умов життєдіяльності населення забезпечується шляхом практичного впровадження державної екологічної політики, а у соціально-економічній сфері державна регуляторна політика спрямована на захист прав споживачів, забезпечення належного рівня заробітної плати і доходів населення, реалізацію політики соціального захисту і соціального забезпечення.

Важливою формою державної регуляторної політики є державне замовлення. Відповідно до статті 13 Господарського кодексу України, державне замовлення є засобом державного регулювання економіки шляхом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для державних потреб, розміщення державних контрактів та

поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форм власності.

За умови великої конкуренції щодо отримання інвестиційних коштів, залучення інвесторів на вітчизняні підприємства залежить від налагодження системи розкриття інформації про фінансово-господарську діяльність та законодавчого врегулювання корпоративних відносин. Останнє вимагає внесення змін до діючих законодавчих актів та прискорення прийняття нових, які б на законодавчому рівні максимально врахували всі економічні інтереси і затверджували всю багатоаспектність корпоративних відносин та не призводили при цьому до втрати послідовності і породження чергової дисгармонії в чинному законодавстві.

Важливим напрямком розвитку національного корпоративного сектора є удосконалення відносин на фондовому ринку та забезпечення його прозорості. Ретроспективний аналіз функціонування українського фондового ринку дав можливість дійти висновку, що досі цей сектор економіки представляв собою в основному спекулятивні угоди – просту зміну акціонерів, без спрямування політики емітента на використання цього ринку з метою залучення інвестиційних ресурсів. Тому стан фондового ринку ніяким чином не відбився на розвитку виробництва. Проте, без цілеспрямованої інвестиційної політики фондовий ринок взагалі не можливий, так як це необхідна передумова становлення публічних корпорацій. Однією з об'єктивних причин такої ситуації є те, що основа цінності акцій українських корпорацій – реальні інвестиційні можливості – в існуючому економічному і правовому полі дуже низькі та ризиковані, крім того фінансовий ринок України порівняно вузький і деформований державними позиками. Суб'єктивною причиною варто визначити той фактор, що менеджмент корпорацій не розглядає акції як інструмент залучення додаткових інвестицій, ставлячись до них виключно як до феномену власності.

Для українських корпорацій актуальним є не завдання оперативного управління – зняття вершків від діяльності інвесторів-спекулянтів, не

організація управління ліквідністю і курсом акцій, в тому числі через депозитарні розписки, звітність, індекси, а завдання стратегічного управління – знаходження стратегічного (промислового) інвестора.

Важливу роль у розвитку інвестиційного ринку відіграють корпоративні утворення, які займаються фінансовим посередництвом. Вони акумулюють кошти фізичних та юридичних осіб, у тому числі і шляхом випуску цінних паперів, та на комерційних засадах надають ці кошти позичальникам, користуючись певними фінансовими інструментами.

Головна роль фінансових корпоративних утворень полягає у тому, щоб ефективно розміщувати капітал індивідуальних інвесторів, що в свою чергу сприяє економічному розвитку. Адже їх діяльність як інституційних інвесторів є важливою для розвитку ринку цінних паперів та може стати потужним джерелом інвестиційних ресурсів в українську економіку.

Інвестиційний процес у корпоративному секторі може мати наступний вигляд [2] (рис.):

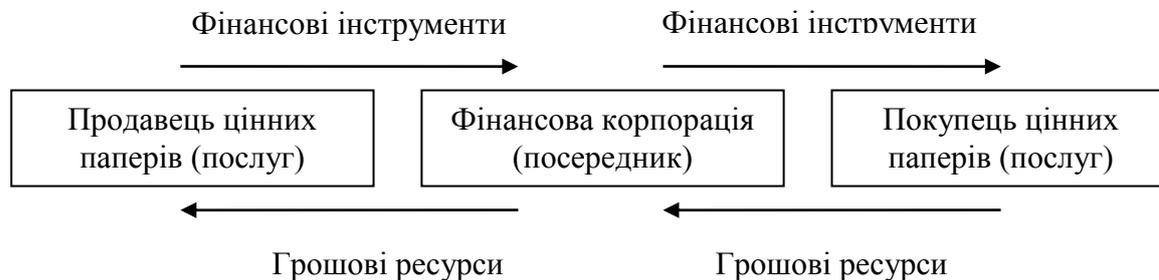

Рис. Інвестиційний процес за допомогою фінансових корпорацій (посередників).

Класичними фінансовими корпораціями є банки, які здійснюють короткострокове, середньострокове і довгострокове кредитування суб'єктів підприємництва [3].

Проте, рівень відсоткових ставок за кредити часто перевищує економічну рентабельність позичальника, що унеможлиблює розрахунки лише з власних прибутків і підвищує рівень фінансової залежності суб'єктів підприємництва від фінансових установ. Ситуацію може покращити лише державна політика

щодо підтримки вітчизняного товаровиробника та розвинута економічна конкуренція на ринку фінансових послуг.

Низький рівень інвестиційного потенціалу корпорацій є однією з численних причин відсутності в Україні завершеної форми інституту приватної власності. Тому економічні інтереси сприяють переливанню корпоративних коштів до приватної власності та тіньового сектору економіки.

Значному рівню тіньового сектора економіки сприяє недостатня прозорість облікової політики та недосконале податкове законодавство. Не дивлячись на перехід бухгалтерського обліку підприємств України на нові міжнародні стандарти, досі показники, за якими здійснюється оцінка фінансового стану підприємств, фондового та фінансових ринків далекі від міжнародних норм. Не підвищилася інформаційна прозорість для потенційних інвесторів, не пом'якшилось податкове регулювання, що стримує притік вільних грошей як внутрішніх так й іноземних інвесторів на національний фондовий ринок. [4].

Поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як тіньова економіка, а також обсяги продукції і фінансових ресурсів, які обертаються в цій сфері, являють собою суттєву перешкоду забезпеченню сталого розвитку економіки. Значною проблемою є те, що переважна більшість операцій, які можна віднести до тіньових, здійснюються, як правило, в легальному нормативно-правовому полі, а доведення факту здійснення тіньової діяльності потребує значних зусиль органів державної влади.

Науковці й економісти десятки років вивчають тіньову економіку, намагаються знайти способи її регулювання [5,6], але нікому ще не вдалося відшукати спосіб її остаточного викорінювання. Тіньова економіка властива, більшою чи меншою мірою, всім періодам економічного розвитку і всім країнам.

Що ж стосується України, слід зазначити, що стимулює розвиток тіньового сектора державна фіскальна політика. Адже і Верховна Рада, і Уряд переступили межу оптимальності – сьогодні всі підприємці вимушені віддавати

у вигляді податків крім 60-70% свого доходу, ще й нарахування на заробітну платню та собівартість продукції, що в результаті значно перевищує об'єм сумарного доходу. А це негативно позначається на створенні одного з основних елементів функціонування підприємства – прибутковості, яка є основним джерелом його розвитку. В результаті – посилюються неплатежі, відбуваються затримки з виплатою зарплати, різко збільшуються бартерні операції. Такі перекося в економіці не можуть відбуватися безслідно як для підприємців, так і для держави, тим більше що саме законодавча основа держави, перш за все, і провокує прагнення більшості платників податків йти в тінь від непомірних поборів.

З метою запровадження комплексу заходів щодо детінізації економіки в Україні, збільшення обсягів реального ВВП, підвищення суспільного добробуту Кабінетом Міністрів України було розроблено Державну програму детінізації економіки на 2005—2010 роки.

Ознайомлення з текстом документа дає підстави вважати, що зусилля уряду сконцентровані на боротьбі з причинами тінізації економіки в Україні. У Програмі задекларовано наміри створити сприятливі економічні умови для діяльності підприємств і не застосовувати адміністративно-фіскальних методів впливу на тіньовий сектор економіки [7]. Фактично урядовці визнали, що поки не вдасться обмежити зловживань представників контролюючих органів, про реальне зменшення питомої ваги тіньового сектору в економіці України говорити передчасно.

Недосконалість законодавства України сприяє «відмиванню» грошових коштів кримінального походження. Деякі положення не тільки не відповідають, але і суперечать міжнародній практиці з цих питань. Не дивлячись на те, що ряд законодавчих актів України зобов'язують відповідальних посадових осіб інформувати правоохоронні органи про великомасштабні фінансові операції і надавати фінансово-господарські документи на вимогу правоохоронних органів [8], ці норми часто носять декларативний характер або посилають до неіснуючого з цих питань чинного законодавства.

Очевидно, слід внести зміни в чинне законодавство, враховуючи національні особливості та міжнародний досвід. Велике значення має міжнародна узгодженість в законодавстві і державному регулюванні економіки, оскільки часто суб'єкти тіньової економіки користуються відмінностями в законах країн для отримання доходу. Дуже важливою є узгодженість і всередині країни – між різними державними органами. Спільні, цілеспрямовані і своєчасні дії забезпечать ефективність заходів по детінізації економіки. Слід не просто легалізувати тіньову економіку, необхідно підвищити ефективність державного регулювання в цілому.

Важливим напрямком зменшення тінізації економіки та підвищення ефективності державного регулювання інвестиційних процесів в Україні є удосконалення державної амортизаційної політики. Адже рівень придатності основних фондів українських промислових підприємства коливається в межах 32,5-46% (за критичного рівня 30%), ймовірність настання техногенних катастроф унаслідок безпрецедентного зносу основних фондів є максимальною (зношеність основних фондів у промисловості становить понад 58% їх вартості, а в деяких галузях економіки більше) [9]. Проте дозволені методи нарахування амортизації лише загострюють проблему оновлення основних фондів економіки України [10]. В умовах вичерпаного ресурсу відновлювального економічного зростання та існування серйозних проблем в нагромадженні капіталу в середньо- та довгостроковій перспективі, амортизаційна політика вкрай потребує реформування не штучним та необґрунтованим підвищенням норм амортизаційних відрахувань, а шляхом розроблення та впровадження комплексної моделі реформування державної амортизаційної політики, спрямовану на активізацію інвестиційного потенціалу. Крім того, державна амортизаційна політика повинна мати гнучкий інструмент нейтралізації впливу податкової амортизації на фінансові результати бізнесу, так як у результаті конверсії деяких галузей економіки, нестабільності виробничого процесу та через ряд інших причин не всі основні фонди приймають участь у виробничому процесі. Амортизація непрацюючих основних фондів не виправдано зменшує

рівень оподаткування та погіршує конкурентні позиції окремих виробників через невиправдане підвищення собівартості продукту.

Таким чином, модель удосконалення державної амортизаційної політики повинна базуватися на економічно обґрунтованих нормах відрахувань, стимулюванні інвестиційного використання амортизаційних відрахувань, простоті у веденні обліку основних фондів, гнучкості та мінімізації диспропорцій в умовах конкуренції рівнозначних підприємств з різним ступенем і продуктивністю використання основних фондів.

Звертаючись до ролі держави у створенні сприятливого інвестиційного клімату, слід враховувати привабливість українських корпорацій для зовнішніх і внутрішніх інвесторів, існування можливостей залучення у процеси розвитку не лише високорейтингових підприємств і надприбуткових галузей економіки, а й тих промислових корпоративних утворень, які є найменшим елементом системи національного господарства.

Важливим компонентом недержавного сектора економіки є ринок цінних паперів. Без належного корпоративного управління організований фондовий ринок є малозмістовним, так як поняття його ефективності і прозорості набувають реального економічного змісту лише за умови їх поєднання.

Подальший розвиток фондового ринку України має активізувати прийняття у 2006 році Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», що передбачає появу нових інститутів та спрямований на удосконалення і реформування існуючих. Розвиток корпоративних відносин потребує нормативного регулювання діяльності всіх учасників. Однак окремі аспекти такої діяльності регулюються нормативними документами різних галузей та інститутів права і це створює труднощі в практичній роботі.

Висновки

Концептуально-теоретичний та практичний аналіз діяльності корпоративних утворень як підприємницьких структур дав можливість визначити, що державне регулювання економічними інтересами – це система правових, організаційних, регуляторно-контролюючих та оптимізаційних

заходів держави, спрямованих на збалансованість економічних інтересів суб'єктів підприємництва і споживачів підприємницького продукту, а також управління державним сектором і соціальною політикою для забезпечення ефективності й конкурентоздатності національної економіки.

Державне регулювання економіки є необхідним не лише для збалансування економічних інтересів, а й для здійснення соціальної політики та взагалі стратегії соціалізації в широкому розумінні. Адже колективне споживання або задоволення суспільних потреб неможливі без використання державних важелів і організацій.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №18-22. – С.144

2. Герасимова С.В. Роль фінансових посередників в організації інвестиційної діяльності акціонерних товариств // Фінанси України. – 2007. – № 6 – С. 24.

3. Захарченко А.И. Проблемы планирования инвестиционной деятельности предприятия // Инвестиції: практика та досвід. – 2005. - № 7. – С. 30.

4. Третяк Є.Д. Ринок цінних паперів в Україні // Фінанси. – 2005.- № 11, Опришко В. Ринок акцій та реальна економіка // Бізнес-інформ. – 1998. - № 23-24.

5. Предборський В. Розвиток досліджень причинності тінізації економічних процесів в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 4. – С. 68-72.

6. Зінов'єв Ф.В. Держава та тіньова економіка // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. – 2004. – № 4. С. 97-99.

7. Козак Ю.Г., Ковалевський В.В., Кутайні З. Міжнародні організації: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2007.

8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 28 листопада 2002 року №249-IV.

9. Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2007 рік. // Режим доступу: Офіційний сайт Інтернет-представництва Кабінету Міністрів України.

10. Рудченко О.Ю., Омелянчик Н.І., Федоренко В.Г. Актуальні питання відтворення основних фондів та активізації інвестиційної діяльності в економіці України // Інвестиції: практика та досвід. – 2003. - №16. – С.17-22